

ExA

Nord. Mus.
Vägledning
Truf. utst. 1960

Sigurd Wallin

ADELSHOVETS HERALDIK

L'HERALDIQUE DE LA NOBLESSE ANCIENNE DE SUEDE

Nordiska museets
bibliotek

N.M.:S

Vägledn

Ex. A

UTLÅNAS EJ

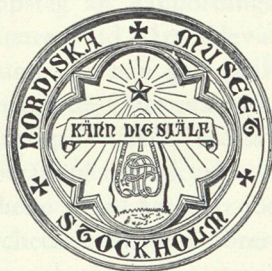
Omslagsbilden återger marsken och riksföreståndaren Tyrgils Knutssons personliga sigill från år 1303.

La figure sur la couverture représente le sceau personnel du connétable et régent suédois Tyrgils Knutsson de l'année 1303.

*A l'occasion du Ve Congrès International des Sciences
Généalogique et Héraldique du 21 au 28 août 1960 à
Stockholm, le Musée Nordique a l'honneur de présenter
cette publication concernant l'exposition*

LES ANCETRES ET LES ARMOIRIES DE FAMILLE

*La réalisation de cette exposition est due à l'initiative
de M. Gösta Berg, Directeur en chef du Musée Nordique.
Elle a été arrangée par M. Marshall Lagerquist, Conserva-
teur en chef au Musée Nordique avec le concours de M.
Christian Axel-Nilsson et la collaboration de MM. Folke
Wernstedt, Généalogiste de la Maison de la Noblesse, et
Börje Furtenbach, Chef du Bureau des Études historiques
de l'État-Major de la Défense nationale. Pour la section
généalogique ont assisté Mme Anette Wernstedt, Biblio-
thécaire, et M. Arvid Lundbäck, Archiviste de la Société
généalogique.*

Tryckeri AB Thule, Stockholm 1960

ADELSHOVETS HERALDIK

av Sigurd Wallin

Traduction en français voir p. 11.

Man ser sig om i traditionens ståndssamhälle och förvånas ej över det ymniga bruket av ett igenkänningsmedel sådant som heraldiken. Sigillet vapenbild var laddad med identifieringskraft långt framom en namnteckning. Och vid ägarens död gjordes stampen obrukbar för att utesluta missbruk och kunde, som man nyligen sett i Västerås domkyrkas Sturegrav, i bitar strös över sin gravlagde herre. Vapnet kan vittna om släktsammanhang, om privilegierad samhällsställning och om personliga hedersbevisningar. Heraldiken bjuder på en fantasimättad formvärld och en färgsättning som kan kallas barnboksglad. Den har smak av exotisk saga. Den heraldiska världstanken att varje vapen skall vara olikt varje annat höjer detta teckenspråk till mondiala sfärer. Och så får man ej bortse från den djupt mänskliga fåfängans andel i heraldikens livsvärde som en festlig näring åt tillfredsställelsen att stå på ett högre trappsteg än vanbördingarnas gråa jättemassa.

Gustav Vasa, nydanaren vid vårt tidevarvs början, byggde på en lång traditions grund när han gav sigillet vapenbild vitsord före namnet, som han gjorde i sitt svar på Birger Nilssons (Grip till Vinäs) krav att enligt Västerås recess återfå donationen av archidiakonatet vid Strängnäs domkyrka. Kungen fränkände honom den rätten "all thenn stund her Boo Joensson, som först haffver funderat same erchediakonedöme förer ett griphuffvudt och her Niels Boosson, som och så sedan samme erchedieknedöme funderede, förer dag och natt, kan man ther aff märckie, att same her Niels Bosson icke haffver varidt her Boo Joenssons son".

Vapnet är släktsammanhangets tecken och blir därigenom en kraft av grundläggande art med vittförgrenade verkningar i samhället. Det sluter ihop de enskilda individerna åskådligt till en varaktig enhet. Släkten ger ökad effektivitet åt den ekonomistabiliserande godsbildningen och hävdandet av samhällsställningens kontinuitet. *Stamträdet* blev dessa förhållandens synliga bild. Dess hedersplats var därmed given. Ättevapnet stod vid roten som stamfaderns märke, upprepades uppåt utefter stammen för varje släktled och hängde på varje gren och kvist lika många gånger som släktmedlemmar kommit till världen. Stammens höjd och kronans vidd blevo mätare på släktens kraft och ingiftenas brokiga heraldik på dess förbindelser inom standet. Allt efter som tiden gick och adelsstandet drog självbevarelsens gräns strämare omkring sig växte de svenska stamträden samman liksom till en naturligt formad lund. Inför den allt tätare grenflätningen av släktförbindelser är det lätt att förstå vilket välbehövligt och omtyckt, dekorativt åskådligt hjälpmedel stamträdet måste ha blivit inom standet. Det var ej blott ögonfägnad. Dess teckenspråk bar på växtmöjligheter i äktenskaps- och godspolitik för den orienterade betraktaren, framför allt om han omhänderhade en huvudmans familjeansvar. Stamträd i teckning, i genealogiska skrifter och i målning som lös tavla eller monumental väggdekoration blev därför en ingrediens av vikt i ett adelshus.

Jämbördigt äktenskap som adlig skyldighet har ställt adelsbröllopet i societetslivets centrum och givit liv åt en blommande bröllopsheraldik, vars grundelement är kontrahenternas alliansvapen. Dess självklara utformning är helt enkelt att de båda vapnen ställas bredvid varandra med det manliga först, dvs. heraldiskt till höger, och under gemensam krona. Eller de kunna förenas ännu närmre som hälfterna inom en kluven sköld. Redan i all utrustning för ceremonierna och festen kunde denna nya heraldiska komposition få en mycket framträdande användning, på brudstolen och pellen, på bröllopspokalerna, på desserttallrikarnas konditorskonst och kanske t. o. m. i bröllopspoesiens snillelekar. Brudsängen var vapensmyckad och när morgonen därpå brudens morgongåva kungjorts av brudgummen och bevitnats av bröllopgästerna genom att gemensamt hålla om

stången på ett spjut, kunde detta "glaven", när det som en signal kastades ut genom brudstugans fönster, vara smyckat med vapenfärgerna i form av påknutna band.

När brudgummen sedermera hemförde sin brud, lyste packvagnarna i följet av stora klädkistor, kanske röda, såsom bruket var i Danmark, med den nya alliansens vapenpar upprepat på varje pjäs. Kistorna voro på sin tid grundstommen i ett nytt hems möbeluppsättning och de innehöllo den viktiga anpart av bosättningen, som bruden medförde som hemgift. På allt detta, där ägar-remärkning kunde ifrågakomma, var det vapnen som ägnade sig naturligast härför, och det är fullt motiverat att betrakta som bröllops- och hemgiftstillbehör framför allt den textila utstyrsel som gjort vapenparet till huvudmotiv i en ymnigt påkostad broderad eller vävd dekor. Himmelssängarna ha århundraden igenom varit boningsrummens ojämförligt dyrbaraste pjäs med alliansvapnen med initialer och årtal inom en framhävande krans mitt på ryggstycket eller täcket. Broderier i rött silke eller ock knypplade spetsar med samma motiv göra lakan och örngott till dekorativa konststycken och minnen från själva bosättningstillfället.

Om nu en viktig del av det bohag som bibehållits till vår tid kan hänföras till bröllopstillfällets nyuppsättning, så har den heraldiska märkningen dock fortsatt äktenskapet ut i en sådan utsträckning och mångfald att det vore lättare att förteckna det som icke fått någon del däri. Adelshovets storhushåll har under alla tider krävt stora uppsättningar och en fortlöpande förnyelse, som givit sysselsättning åt en stab av egna hantverkare och betytt beställningar till in- och utland. Linneskåpens damastförråd har burit ättevapen i tusental som upprepningsmönster på dukar och servetter. Skänkrummens alla skåp ha varit fyllda med bords-silver, tennserviser, glasuppsättningar, ostindiskt porslin och svensk fajans med vapenmärkning i mångfaldig form. Kunde man åter sammanföra en enda hel uppsättning av sådant som en gång funnits på var och varannan adelsgård, så hade man den bästa bild av vad som varit svensk husgerådsheraldik. Och ändå är det ett och annat som ej kunnat rädda sig över till vår tid: doftande gorån med sparrar eller oxenstiernor i formens prägel eller ledigt komponerade vapensköldar av glass, frusna i bleckformar.

Herrgårdshemmet har rymt fler betydande element, t. ex. bibliotek och bösskammare. Genealogisk litteratur och allehanda vapenböcker har alltid varit en omhuldad grupp i herrgårdsbiblioteket, som ju också förmedlade kunskaper såsom ett umgängeskretsarnas lånebibliotek. Vapenexlibris på varje band och ägarevapnet graverat på ett beslag på varje kvalitetsbössä är lika naturligt som att det stod på spelmarkerna av pärlemor och jetonger präglade i medaljstil.

Möblering och inredning i herrgårdar och slott vittna värtaligt om uppskattningen av ägarevapnet som central symbol. Se bara på Per Brahe d. y:s och Christina Catharina Stenbocks alliansvapen på en gjuten järnhäll för sättugnarna i grevskapets många stenhus, det Wrangelska vapnet på Skoklosters barockspisar i träskulptur, den Soopska gruppen av tre sköldar i stuckrelief, som satt över spisen i Mälsåkers stora festsal, eller baron Liljencreantz sköld i läcker polykromi på mariebergskakelugnen i hans utsökta Sturehov. Man kan erinra om Oxenstiernavapnet på Tidös märkliga serie av intarsiadörrar, om konstfullt smidda dörrlås med punsade adelsvapen eller om det Braheska grevevapnets ryttare på Bogesunds vindflöjlar från 1650. Därmed har man kommit över på herrehovens ytterarkitektur, där portens vapenkrön är så allmän regel att all exemplifiering kan synas överflödig. Men det vore helt missvisande att påstå att heraldiska motiv inverkat på själva arkitekturuppbyggnaden på svenska adelsgoods, där varje stilperiods ledande arkitekter svarat för möjligast mönstergilla modeformer i planlösningar och fasadbehandling. Det har krävts kombinationen av romantiskt 1800-tal och släktbetonad originalitet för att alstra undantag, och en sådan kombination har givit upphov till åtminstone ett dylikt exempel på ett konsekvent gjort herrgårdshus efter heraldiskt mönster, som godsmagnaten greve Carl Otto Posse 1860 byggde på sitt Stävlö i Kalmar län. Possevapnets trappmursfigurer ha här projicerats i plan och fasad och i ett otal av småkuber till en kuriositet i monumentala mått. Blott undantagsvis låter heraldiken behandla sig så. Sådana undantag ges dock även från tidigare perioder och därpå är det skånska Krapperup ett exempel. Där äro hela tegelfasader fullsatta med stora infällda sjuuddiga stjärnor i

sandsten, vilka anses stamma från en Gyllenstiernaperiod omkring år 1700. Ett gårdens vårdträd kan också ha möjlighet att bli heraldisk symbol, åtminstone i samband med *armes parlantes*. Vid Ekebladarnas Stola på Kållandsö låg det snubblande nära att förbinda en ärevördig ek på gårdstomten med ättens vapenbild och namn. Två bröder Ekeblad på frihetstiden stöttade under det fallfärdiga ätteträdet med en sten, som numera står ensam kvar med sin rimmade historik som mynnar ut i ekens tack till sina hjälpare:

*Jag skall frambära Ekeblad
til tacksamhet och offer,
på Stohla lefve alltid glad
båd' Clas och Clas Christoffer.*

Men trädgårdskonsten har också kunnat bjuda på ännu andra möjligheter, som åtminstone på 1800-talet utnyttjats till att upp mot fönstren visa hela vapenkompositioner blommande på rot. Och sedan flaggstångsmodet slagit igenom har man jämte nationens färger även kunnat hissa ättens.

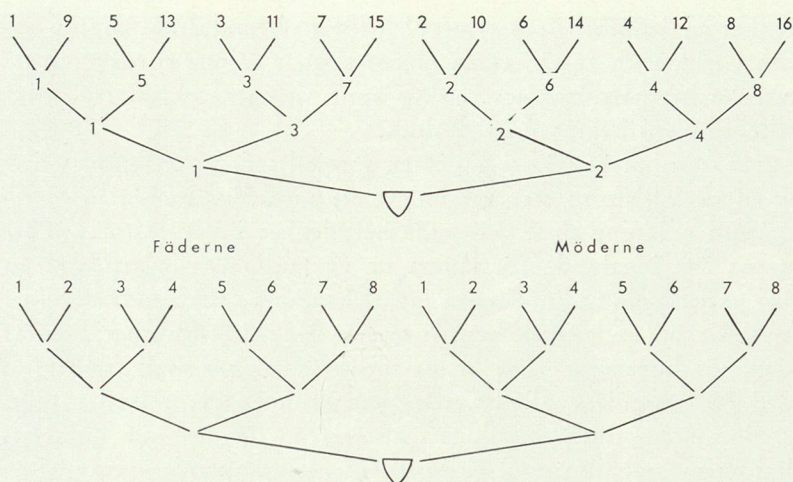
Framför mycket annat, ja kanske allra främst har ekipage- och livréustrustningen spelat roll i det förnäma framträdandet. Vapenfärgerna och vapnet självt ha här dominerat i full utsträckning. På vagnsdörren har vapnet med variation kunnat karakterisera ägaren, alltifrån stor form med vapentält, sköldhållare och ordenskedjor till enbart en förnämt antydande crest med pretention på detaljsäker kalenderkunskap. Hästen, herrestallets främsta klenod, bar också sin herres vapen inbränt på länden, en sed som i vårt land är belagd allt ifrån Sten Stures märke på S:t Görans stridshäst i Stockholms storkyrka och fram till de kronans nummerhästar, som till äventyrs ännu tjäna i dagens mekaniserade försvar.

Stamträdet har ett komplement i *anträdet*. Ytligt sett kunna de förefalla likartade, men de äro dock varandras motsatser. Ty anträdet växer nedåt. Det består av idel äktenskapspar, allianser som vid sin tillkomst voro alldeles oberoende av varandra men som i nästa generation parvis gävo upphov till en ny allians osv. ända ned till den senaste ättlingen. Från honom stiga sålunda

två grenar, en på fädernet och en på mödernet. Med varje föregående generation upprepas denna tvådelning regelbundet. Hela detta persongalleri är ättlingens anfäder och anmödrar, hela hans härstamning. I första ledet uppåt äro anorna två, fader och moder, i nästa fyra osv. När man bygger upp ett ärftligt adelsstånd med giftermålen enbart inom standet, betyder varje heladlig generation i anträdet en större rasrenhet, en ökad "blåblodighet". I ståndsprivilegiernas tid var detta betydelsefullt och man drog en särskild gräns vid de uppnådda sexton anorna, det fjärde jämna släktledet uppåt med idel välborna förfäder. På 1600-talet kunde det gamla frälset i stor utsträckning visa upp ett sådant anträd, vilket medförde bestämda förmåner och möjligheter förutom den allmänna hedern. Detta är i korthet anträdets innebörd och det torde vara fullt tillräckligt för att förklara att anträdet fick anseende i jämbredd med stamträdet och att det i praktiken ägnades motsvarande ans och intresse. Dit hör att uppräknandet av anorna skedde efter bestämda regler, vilka emellertid kunde följa skiftande system, de allmännaste åskådliggjorda på vidstående skisser. Man kunde börja nedifrån med fadern som nr 1 och modern som nr 2 och låta samma siffra löpa hela vägen uppåt på vederbörandes fädernelinje. I nästa led tillkom farmodern, nr 3, och mormodern, nr 4, osv. Det översta ledet fick på så sätt en hoppande nummerserie som dock byggde på konsekvent ordning. Ett annat vanligt system var att numrera släktledet i följd, fädernet för sig och mödernet för sig.

Att antavlorna voro synnerligen omhuldade är således icke förvånande. De förekommo ej sällan i ett mycket vårdat och konstskickligt arbete och dessutom återges anserierna flitigt i allehanda här redan omtalade heraldiska sammanhang.

I det protestantiska ståndssamhällets Sverige rådde alltjämt ett nära samband mellan godsmagnaten och sockenkyrkan. Denna fick ej sällan rent av en karaktär av gårdskyrka och godsherrens omvårdnad om henne vedergälldes ofta genom patronatsrätt. Heraldiken följde med, och varje gåva vittnade med donatorsvapen om sin förnäma härkomst. Det gäller kyrkoskrud av alla slag, inredningsföremål och kyrkobyggnaden själv. Och i allra högsta grad gäller det sockenherrskapets eget sista vilorum, vare

Twå av de allmännaste systemen för uppräknandet av anorna.

sig detta fått formen av murad grav under gravsten och epitafium eller framträder som en egen byggnad, ett gravkor. Ty sedan heraldiken omgivit adelsmannen under hela hans hovhållnings levnadslopp samlade den sig till en intensiv uppvisning kring hans jordafärd och vilostad. Det för svensk adelssed specifikt rikt utbildade bruket av bärbara begravningsvapen som tillbehör i liktåget hade fått sin renässansform under 1500-talets senare hälft och sedan vuxit ut till allt pompösare dimensioner. Ett huvudbaner, buret som en fana på sin stång — i begynnelsen målat på en liten träplatta, efter hand utbildat till ett skulpturverk med hjälmar och yvigt akantuslöv — föregick varje svensk adelsmans kista i processionen, han må ha varit en stor fältherre eller ett nyfött gossebarn. Så snart ätteledningen gjorde det möjligt lät man huvudbaneret föregås av de sexton anornas vapen vart och ett på sin stång eller senare samlade i ett fäderne- och ett möderneanträd. Man kunde utöka sorgeståten med en motsvarig serie av svarta fanor med målade vapen. Och slutligen tillade man för högadeln vita broderade baner med friherre- och grevevapnen. I kyrkan, respektive gravkoret bildade denna processionsrekvisita tillsammans med all monumentens och interiörens heraldiska myc-

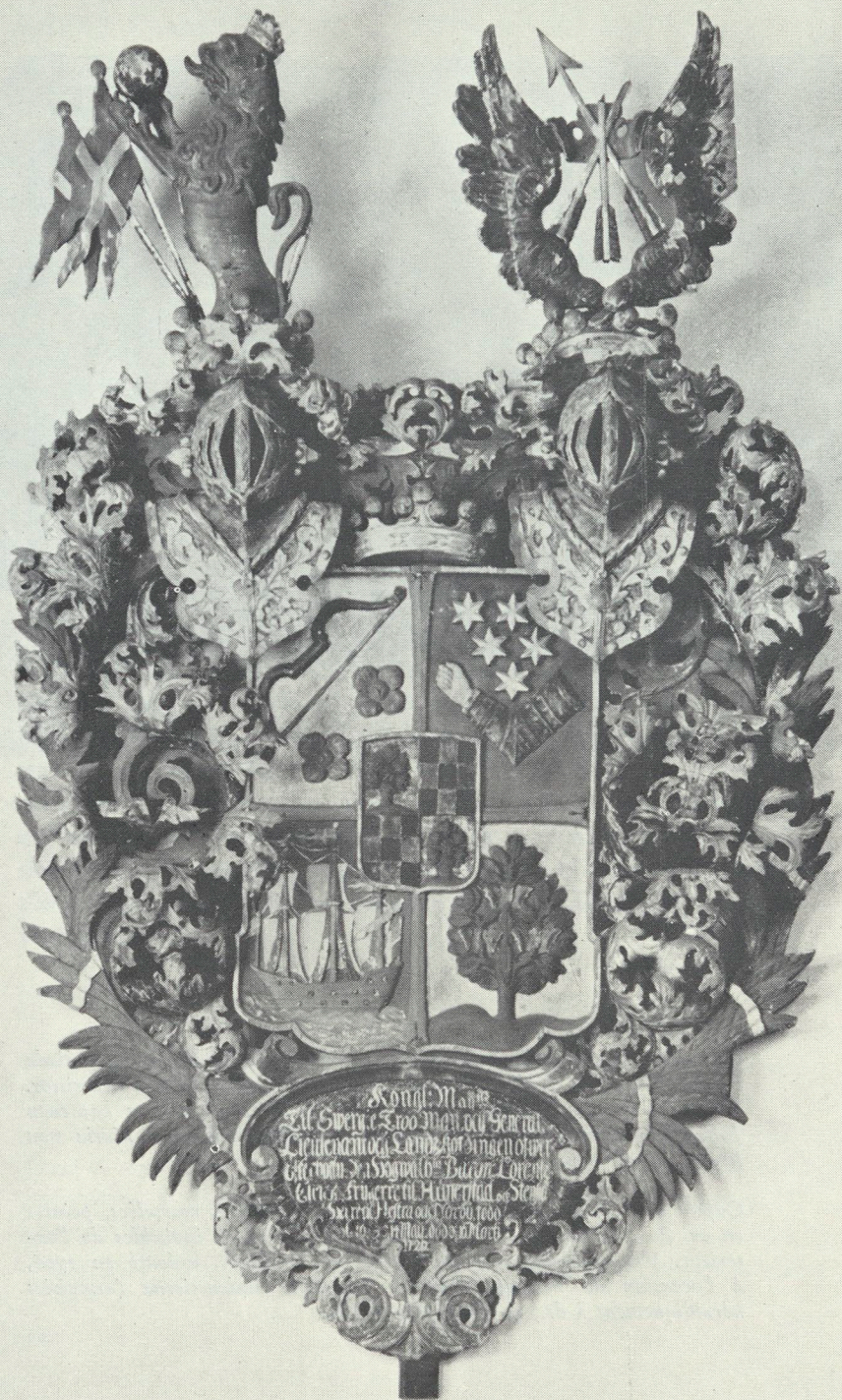
kenhet en ättestorhetens symfoni inför en beundrande samtid och eftervärld. Och fastän tiden ej ens skonar minnesvårdar, vittna svenska herrgårdsbygders kyrkor ännu rikligen om ett par stora århundradens begravningsheraldik.

Det som här är på tal gäller en speciell sed, en enskild yttring av en samhällsform, som genomlevt ett par århundraden av privilegierad ställning med skiftande betydenhet i vår historia. Formerna äro ingalunda försvunna ur vår tid men de äro mer än förr underlagda förändringens lagar. I samma mån som heraldiken fungerat som en levande konstform har den också följt periodernas växlande konststilar. Det är ett förhållande som skall framträda med förklarande tydlighet, när man sammanför en fyllig följd av den nyare tidens heraldiska alster från det levande livet hos dess egen samhällsgrupp. Konststilens formskapande styrka visar sitt grepp också över det innehållselement som går under benämningen heraldiska lagar. Det icke minst intressanta inför en historisk exposé av den tillämpade heraldiken är vad man kan uppfatta av verklighetens växelspel mellan stela principer och självmedveten modeform. Bravurfylld barock kan brusa hän med en förädlad finlemmad förebild från renässansen. Levande form kan helt och hållet vissna ned under en period, då man inskränker sig till att endast fordra strikt formell riktighet, och livet flyr ofelbart och definitivt om man på något sätt ger näring åt föreställningen att utformningen kan fixeras i en mönsterbild. Regelskriftens torka upplöser heraldikens förbund med konsten. Heraldik kräver sin egen art av disciplin men som konst följer den livets rytm.

Kista med blomstermålningar på grön botten och drivna beslag, målade i guld. Den kan förflyttas med hjälp av utifrån osynliga trätrissor. Sannolikt en s.k. brudkista, gjord 1706 till bröllopet mellan kaptenen Johan Christian Sodenstierna (vapnet heraldiskt t.h.) och Maria von Braun. Nord. mus.

Coffre avec fleurs peintes sur fond vert et ferrures martelées, peintes en or. Peut se déplacer à l'aide de roulettes de bois invisibles de l'extérieur. Vraisemblablement coffre, dit de "mariée", exécuté en 1706, à l'occasion du mariage entre le capitaine Sodenstierna (armoiries héraldiquement à dr.) et Maria von Braun.

Begravningsfana för generalmajoren och landshövdingen, friherre Fromhold Fägersköld, död 1707. Guld- och silverbroderier på vit botten. Från Nicolaikyrkan i Örebro. St. H. M.

Drapeau funéraire pour le général de brigade et gouverneur de province, baron Fägersköld, décédé en 1707. Broderies d'or et d'argent sur soie blanche. De l'église Nicolai, à Örebro.

Huvudbaner för generallöjtnanten och landshövdingen, friherre Lorentz Clerck, död 1720. Från Höreda kyrka i Småland. St. H. M.

Bannière principale pour le général de division et gouverneur de province, baron Clerck, décédé en 1720. De l'église de Höreda, en Småland.

Ölbolle, ett ceremonikärl, gjord 1520 till riddaren och riksrådet Peder Turessons (Bielke) gravöl. Runt kanten hans och hans hustrus, Karin Nilsdotter (två sparrar), 16 anor. Enligt inskrift renoverad 1570. Nord. mus.

Bol à bière, récipient de cérémonie, exécuté en 1520 pour le repas funèbre des funérailles du chevalier et conseiller du royaume, Peder Turesson (Bielke). Autour du bord, ses 16 quartiers de noblesse et ceux de son épouse, Karin Nilsdotter (deux chevrons). Selon inscription, remis en état en 1570.

Anträd för fältmarskalken och generalguvernören, greve Lennart Torsenson, född 1603, död 1651, med 32 anor på fädernet och modernet. Bilden återger endast mittpartiet. Nord. mus.

Arbre ancestral pour le feld-maréchal et gouverneur général, comte Torsenson, né en 1603, mort en 1651, avec 32 quartiers de noblesse du côté paternel et du côté maternel. L'image ne rend que la partie du milieu.

Serviett av linnedamast med den Lewenhauptska hjärtsköldens tre lejonhuvuden, senare översydda med släkten Stuarts tre stjärnor. Tillhör en serie som anskaffats i samband med Christina Catharina Lewenhaupts giftermål 1713 med friherre Otto Wilhelm Staël von Holstein, omgift 1716 med Elisabeth Stuart. Nord. mus.

Serviette de lin damassé avec les trois têtes de lion du coeur de l'écu de la famille Lewenhaupt, ultérieurement surchargées des trois étoiles de la famille Stuart. Appartient à une série acquise à l'occasion du mariage de la comtesse Lewenhaupt, en 1713, avec le baron de Staël, remarié en 1716 avec la baronne Stuart.

ABKB

 1653

Detalj av ett örngott, daterat 1653, av vitt linne med broderi i svart och silver. Initialer och vapen stå för riksrådet och riksmarskalken, friherre Axel Banér, död 1642, och hans tredje hustru, friherrinnan Karin Bielke, död 1694. Nord. mus.

Détail d'une taie d'oreiller, datée de 1653, en toile de lin blanche avec broderies en noir et argent. Les initiales et les armes sont celles du conseiller du royaume et grand-maréchal du royaume, baron Banér, mort en 1642, et de sa troisième épouse, baronne Bielke, morte en 1694.

L'HERALDIQUE DE LA NOBLESSE ANCIENNE DE SUEDE

par Sigurd Wallin

*Ancien Conservateur
en chef au Musée Nordique*

Les symboles héraldiques jouèrent un rôle important dans la vie de la noblesse. Les armoiries témoignent des rapports des familles, d'une situation privilégiée ainsi que de distinctions honorifiques personnelles. Les armes du sceau faisaient autorité bien avant la signature. A la mort de son propriétaire, le sceau était rendu inutilisable afin d'en éviter l'abus. C'est ainsi que, par exemple, dans le tombeau des Sture, dans la cathédrale de Västerås, on a trouvé des morceaux du sceau du défunt, dispersés sur le cadavre.

Les armoiries sont le symbole de la continuité généalogique. Elles font apparaître clairement un ensemble de personnalités diverses réunies en une unité durable. Etre conscient des liens de famille contribue à la conservation d'un rang social basé sur la possession de biens stables. L'arbre généalogique est un signe visible du sentiment de la lignée. Dans une maison noble, cet arbre pouvait se présenter sous forme de tableau amovible ou comme

Stolpsäng med himmel och förhängen av bomullslärft, prydda med broderier i ylle. De har utförts 1740 för generalmajoren och landshövdingen Gustaf Abraham Piper, som själv enligt traditionen deltagit i arbetet. På ryggstycket det Piperska vapnet, omgivet av vapnen för den första hustrun, född Tungel, död 1735, och andra hustrun, född Sture, gift 1737. Nord. mus.

Lit à colonnes, avec ciel et draperies de toile de coton brodées de laine en couleurs, daté de 1740. Les broderies furent exécutées pour le général de brigade et gouverneur de province, Gustave Abraham Piper qui, selon la tradition, a participé personnellement au travail. Sur la tête de lit, les armoiries de la famille Piper, entourées de celles de la première épouse, née Tungel, morte en 1735, et de la seconde épouse, née Sture, mariée en 1737.

décoration murale pour ne pas parler de l'arbre généalogique des ouvrages spécialisés. Les armoiries de la famille figurent à la racine, indiquant le premier ancêtre; elles sont répétées en montant le long du tronc pour chaque branche de la famille et sont suspendues à chaque rameau et branche autant de fois qu'un membre de la famille a vu le jour. C'est à la hauteur du tronc et à la largeur de la couronne que l'on appréciait la puissance de la famille, et l'héraldique bariolée des alliances montrait les liens de la famille avec d'autres maisons nobles.

Les nobles n'étant admis à s'allier qu'à des conjoints d'un degré égal de noblesse, les mariages nobles étaient un événement central. Là également fleurit l'héraldique, et son élément fondamental est constitué par les armoiries des contractants. Il est naturel que les deux blasons soient placés l'un à côté de l'autre sous une couronne commune, les armes masculines d'abord, c.a.d. héraldiquement, à droite. Ces armes peuvent se réunir encore plus intimement comme les moitiés d'un bouclier fendu. Les armoiries de l'alliance se rencontrent déjà dans tous les objets utilisés pour les cérémonies du mariage et des réjouissances de la noce, tels que fauteuil de la mariée, lieux des fêtes, poêle, coupes de noces, gâteau de noces et lit nuptial. Le lendemain des noces, au matin, l'époux annonçait le don du lendemain des noces fait à son épouse et les invités à la noce s'en portaient témoins en tenant ensemble la hampe d'une lance qui, comme un signal donné, était jetée à travers la fenêtre de la demeure des époux; cette lance pouvait être ornée des couleurs des armes, sous forme de rubans noués. Les armes de l'alliance ornaient les grands coffres à vêtements dans lesquels la dot de l'épousée était amenée à la nouvelle demeure. C'est surtout sur le trousseau que les armes de l'alliance constituaient le motif principal, rendues sous forme de riches broderies ou reproduites dans le tissage. Les lits au ciel furent dans la suite des siècles l'objet incomparablement le plus précieux des pièces d'habitation. On voyait au-dessus de la tête de lit ou sur la couverture, les armes de l'alliance, les monogrammes et les dates, mis en valeur par une guirlande. Des broderies de soie rouge ou des dentelles au fuseau, portant les mêmes motifs sur les draps et les taies d'oreiller, rappellent la date de l'alliance. Toutefois, le marquage héraldique

se poursuivait aussi durant toute la durée de la vie conjugale, à l'occasion du remplacement courant des objets de maison. Le linge damassé des armoires à linge portait les armoiries de la famille, reproduites à des milliers d'exemplaires sur nappes et serviettes. Toutes les armoires des offices étaient remplies d'argenterie, de services en étain, de verrerie, de porcelaine des Indes Orientales et de faïences suédoises armoriées de manières fort différentes, et des articles aussi périssables que pâtisserie parfumée et entremets à la glace portaient l'empreinte des armoiries.

L'ameublement et l'aménagement des manoirs et des châteaux témoignent abondamment de la valeur donnée comme symbole central aux armoiries du propriétaire. Les armoiries d'alliance de Per Brahe le Jeune et de Christina Catharina Stenbock se retrouvent sur les plaques de fonte des fours; les armes de la famille Wrangel, sur les sculptures sur bois des poêles baroques du château de Skokloster, le blason du baron Liljencrantz, dans la très belle polychromie du poêle de porcelaine Marieberg au ravissant château de Sturehov; les armoiries de la famille Oxenstierna se voient dans les intarsias des portes du château de Tidö et les armoiries des comtes Brahe, sur les girouettes de 1650 du château de Bogesund. La porte d'entrée de la maison du seigneur est généralement couronnée de ses armes. Des fenêtres, on aperçoit peut-être, artistement disposées sur les plates-bandes du jardin, des compositions fleuries reproduisant ses armes. Quand l'équipage vient prendre le seigneur, on voit sur les portières les armes du propriétaire, reproduites de différentes façons, depuis la grande forme avec le manteau, le support et les colliers, jusqu'à la plus simple, un casque à cimier à peine indiqué.

Quand la mode du pavoisement se répandit à la fin du siècle dernier, on pouvait, outre les couleurs nationales, hisser celles de la famille.

Un exemple original de l'utilisation de l'héraldique dans l'architecture se rencontre dans le manoir de Stävlö, construit en 1860 par le grand seigneur, comte Carl Otto Posse, dont les armes consistent en trois murs à redent. Ceux-ci ont été reproduits sur des surfaces en plan et en façade ainsi que dans d'innombrables petits cubes, ce qui en fait une curiosité monumentale.

L'arbre généalogique a un complément dans l'arbre ancestral qui, contrairement au premier, se développe vers le bas et ne se compose que de couples. Au bas de cet arbre se trouve le plus jeune descendant; de lui montent deux branches, l'une du côté du père, l'autre, de celui de la mère; ce partage en deux se répète régulièrement à chaque génération antérieure: en première ligne, les ancêtres sont deux, le père et la mère; en deuxième ligne, quatre; en troisième ligne, huit; en quatrième ligne, seize. Seize ancêtres entièrement nobles comportaient au temps des privilèges de noblesse des avantages déterminés et des possibilités, en plus du prestige général. Au XVIIe s., l'ancienne noblesse pouvait, dans une large mesure, présenter un tel arbre. L'arbre ancestral gagna une considération comparable à celle de l'arbre généalogique. Le calcul des ancêtres s'opérait d'après différents systèmes, les plus usuels figurant sur les esquisses (p. 9). Assez souvent les arbres ancestraux étaient très soigneusement et artistement présentés. D'autre part, les séries d'ancêtres sont fréquemment reproduites héraldiquement aux différentes occasions mentionnées plus haut.

Sous le régime social où la Suède protestante vécut pendant plusieurs siècles, des liens étroits existaient entre le grand seigneur et l'église paroissiale qui était l'objet d'une attention toute particulière de sa part, en échange de quoi, il exerçait un droit patriarcal. Chaque don des seigneurs pour l'ornementation de l'église paroissiale témoignait de sa haute provenance par les armes du donateur qu'il portait. Cela s'applique tout particulièrement à la dernière demeure de la famille seigneuriale, sous forme de tombeaux murés sous des dalles et d'épithaphes ou bien encore de chapelles mortuaires propres. L'héraldique entourait le gentilhomme pendant toute sa vie seigneuriale, mais se manifestait avec une intensité spéciale à l'occasion de ses funérailles et de sa dernière demeure. Parmi les coutumes de la noblesse suédoise, l'usage d'armoiries funéraires portables dans le cortège funèbre est particulier. Cet usage évolua en une forme de la Renaissance pendant la seconde moitié du XVIe s. et par la suite les manifestations en furent de plus en plus pompeuses. Dans la procession, précédant le cercueil du Suédois noble — que ce fût un grand général ou un

nouveau-né mâle — se portait une bannière principale comme étendard sur sa hampe; initialement elle était peinte sur une petite plaque de bois, ultérieurement, cela se transforma en une oeuvre sculpturale avec casque et grande richesse de feuilles d'acanthé. Si le mort possédait les importants 16 ancêtres, les armes de ceux-ci se portaient avant la bannière principale chacune sur sa hampe. Par la suite, elles furent réunies en un arbre des ancêtres paternels et en un autre arbre des ancêtres maternels. On pouvait ajouter à la pompe des funérailles par une série correspondante de bannières noires où étaient peintes les armoiries. Si le défunt appartenait à la haute noblesse, les armoiries du baron ou du comte figuraient sur des bannières blanches brodées. Les objets de procession étaient suspendus dans l'église et, aujourd'hui encore, ils témoignent dans les régions des manoirs suédois de l'importance que l'on voulait donner à la famille noble aux yeux de ses contemporains admiratifs et de la postérité.

L'héraldique appliquée dans les manifestations dépeintes ici connut pendant environ deux siècles une position privilégiée, mais les formes n'en ont aucunement disparu à notre époque, bien que soumises plus qu'auparavant à la loi du changement. Comme forme vivante de l'art, l'héraldique suit les styles variés des époques. Les règles ordonnant la disposition de l'écu, dites les lois de l'héraldique, subissent l'influence des forces créatrices de l'art. Un exposé historique de l'héraldique appliquée est l'occasion d'études intéressantes de l'alternance du jeu de la réalité entre les principes rigides et une forme de mode empreinte de suffisance. L'héraldique exige une discipline propre, mais en tant qu'art, elle suit le rythme de la vie. Des formes vivantes peuvent se dessécher entièrement au cours d'une période si l'on se borne à exiger exclusivement une exactitude strictement formelle, et la vie fuit infailliblement, et à tout jamais, si l'on s'imagine que la forme peut se fixer pour toujours dans un prototype. Les règles rigides dissolvent les liens de l'héraldique avec l'art.

Traduction par Mlle Marguerite Borch.

Pris 2 kronor